

ВІДГУК

офіційного опонента дисертаційну

роботу Топалової Ірини Анатоліївни на тему **«Теоретико-методологічні засади формування ресурсного забезпечення саморозвитку соціально-економічної системи регіону в умовах техноглобалізму»**, яка подано на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

1. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Сьогодні, відповідно до відповідно до сучасних трендів, як визначає здобувач, регіон стає не тільки середовищем здійснення економічних дій, але й продавцем ресурсів, товарів та послуг, що робить його повноправним суб'єктом ринку, об'єктом політики держави в цілому з інтеграцією у світове господарство. Розвиток соціально-економічної системи регіону базується на багатьох факторах, важливішим з яких є ресурсний потенціал, який формується під впливом інноваційних змін, впровадженні новітніх технологій, інтенсифікації використання наявних резервів і ресурсів, висококваліфікованого персоналу з відповідними компетенціями. Особливо гостро постають питання самозабезпечення соціально-економічної системи регіону на засадах її саморозвитку. Перспективний соціально-економічний розвиток вбачається в реалізації концепції саморозвитку вітчизняних регіонів на основі ресурсного потенціалу їх територій. Саме ресурсне забезпечення надає цілісний зміст соціально-економічній системі регіону, забезпечуючи її незалежність та конкурентоспроможність.

Зміни, що пов'язані із появою новітніх технологій, як наполягає автор дисертації, формують у свою чергу, таке явище як техноглобалізм, який виступає складовою процесів глобалізації економіки, інноваційно-інвестиційної активності, інформаційного глобалізму, інноваційних процесів,

інтернаціоналізації технологій, прирощення нових знань. Частиною техноглобалізму є цифрова трансформація, яка визначає шлях подальшого розвитку соціально-економічної системи регіону. Цифрова трансформація усіх сфер діяльності регіону безпосередньо пов'язана саме з його устроєм, політикою, що проводиться, функціонуванням економічної та соціальної підсистем. Формування всебічного е-середовища, нових форм економічного обміну, цифрової трансформації оточуючого бізнес-середовища, штучного інтелекту, платформатизації господарської діяльності – це важливі умови вітчизняного сьогодення.

Актуальність досліджень і наявність невирішених теоретичних і практичних проблем формування ресурсного забезпечення саморозвитку соціально-економічної системи українського регіону в умовах техноглобалізму зумовили мету та завдання дисертаційного дослідження, задачі якого логічно розкривають перелік тих основних завдань, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Об'єкт і предмет дослідження визначені у відповідності із вибраною темою.

Розв'язання проблеми, що поставлена у дисертації, здійснено по результатах досліджень, які проводились автором за планом науково-дослідних робіт ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАНУ».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Обґрунтованість та достовірність основних наукових положень дисертації, отриманих результатів, висновків та сформованих рекомендацій підтверджується використанням автором загальнонаукових методів дослідження – системний та комплексний підходи, індукції та дедукції, статистико-економічного та маркетингового аналізу, методу логічного узагальнення та ін.; виконаним у роботі ґрунтовним аналізуванням

фундаментальних праць вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері планування діяльності регіональних систем в умовах техноглобалізму, опрацюванням значного обсягу статичних матеріалів, апробацією основних положень та результатів дослідження на міжнародних науково-практичних конференціях (с. 41-43 дисертації та с. 8 реферату).

Дисертант вносить на захист наступні результати, що містять елементи наукової новизни щодо розробки теоретико-методологічного та організаційно-методичного забезпечення саморозвитку соціально-економічної системи регіону. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна забезпечується наступним:

2.1. Відповідно до поставлених в дисертації завдань, автором сформовані концептуальні положення саморозвитку соціально-економічної системи регіону на засадах формування її ресурсного забезпечення (с. 101, 111-112). Узагальнюючи наукові розробки сучасних науковців, в основу концепції саморозвитку соціально-економічної системи регіону автор покладає такі аспекти модернізації регіонів: виробництво та реалізація конкурентоспроможної продукції між регіонами країни та іншими країнами; підтримка існуючого економічного потенціалу та його постійне нарощування задля підтримки спеціалізації території; створення ресурсного резерву для життєзабезпечення регіонів та їх самоорганізації; створення попиту всередині регіону та за межами на виробництво продукції згідно його економічної спеціалізації; розвиток інноваційних та високоефективних секторів економіки та видів економічної діяльності; нарощення підприємницької діяльності та самозайнятості населення; встановлення регіональних та міжрегіональних взаємозв'язків; створення умов для структурних перетворень на основі впровадження наукових досліджень; забезпечення збалансованого розвитку усіх регіонів; нарощення ресурсного потенціалу, його раціональне використання та вдосконалення структур виробництва на основі наявного потенціалу; створення умов для

імпортозаміщення та відтворення виробничого сектору; розвиток ринкової інфраструктури, розширення товарних та споживчих ринків, підвищення інвестиційної привабливості регіонів; розвиток корпоративних, кластерних, кооперативних та інноваційних структур.

2.2. Автором розроблено науково-методичний підхід до встановлення структурних диспропорцій у процесі саморозвитку підприємницького сектору регіону з наданням належного інформаційно-аналітичного забезпечення з використанням інструменту моніторингу розподілу ресурсів у господарстві регіону (с. 225-229, 232-235, 237-243, 246-249). Запропонований методичний до систематизації видів економічної діяльності за певними групами та алгоритмом дій щодо перерозподілу ресурсів з однієї групи до іншої, надає фахівцям вже зараз його використовувати на практиці, а саме проводити: систематизацію видів економічної діяльності за певним групами; аналіз показників забезпеченості ресурсами визначених груп; перерозподіл ресурсів з однієї групи видів діяльності до іншої; моніторинг перерозподілу ресурсів з однієї групи видів діяльності до іншої; оцінку результативності реалізації методики перерозподілу ресурсів з однієї групи видів діяльності до іншої.

2.3. Сформовано структуру організаційно-економічного механізму побудови ефективних ланцюгів ресурсного забезпечення соціально-економічної системи регіону (с. 261-263, 268-275, 279). У процесі проведення дослідження автором дано визначення «ланцюг ресурсного забезпечення регіональних товарних ринків»: у вузькому розумінні слова – це послідовно-паралельне об'єднання відтворювальних, управлінських, інфраструктурних та інших процесів товаропотоку від виробника до кінцевого споживача враховуючи територіальні та споживчі особливості кожного регіону; у широкому розумінні слова – це система, яка включає у себе сукупність взаємопов'язаних процесів доведення ресурсно-товарного потоку від виробника до кінцевого споживача враховуючи територіальні та споживчі

особливості кожного регіону, тобто це система взаємовідносин між суб'єктами товарних ринків за переміщенням товарів, сировини, матеріалів у територіально-регіональному аспекті для задоволення споживчих потреб та забезпечення продуктової безпеки регіону.

2.4. У роботі доведено, що концептуальні положення підвищення результативності регіональної економіки повинні відбуватися із розробкою відповідних критеріїв (с. 364-367). Проведене дослідження визначає, що результативність та ефективність діяльної суб'єктів підприємництва соціально-економічної системи регіону дещо відрізняються між собою. Результативність є агрегуючим та узагальнюючим показником, а ефективність виступає її складовою. У діяльності суб'єктів підприємництва соціально-економічної системи регіону важливою умовою їх подальшого стійкого функціонування є виконання умови коли результати економічної діяльності перевищують витрати і тоді виникає позитивний ефект, і навпаки – негативний ефект. Підвищенням результативності діяльності суб'єктів підприємництва є наявність, відтворення та раціональне використання ресурсно-сировинної бази та потенціалу соціально-економічної системи регіону.

2.5. На основі аналізу трансформаційних зрушень у світовій економіці, вважаючи фактор техноглобалізму, у роботі Топалової І.А. розвинута соціально-економічна сутність регіональної економічної системи із визначенням її характерних ознак (с. 49-63). Що у подальшому дало їй змогу провести удосконалення управління процесом соціально-економічного розвитку регіону, що повинно базуватися на основі формування стратегії, яка повинна бути адаптована до економічних особливостей конкретного регіону та дозволяти створювати умови щодо саморозвитку даної території шляхом регіонального та міжрегіонального розподілу і співробітництва. При цьому до сучасних закономірностей соціально-економічного розвитку регіонів, як визначає автор, слід віднести уповільнення темпів економічної динаміки розвинених країн та регіонів (с. 120).

2.6. Здобувач у своїй праці наводить обґрунтоване модельне забезпечення науково-технологічного розвитку вітчизняного регіону в умовах цифрової трансформації соціально-економічної системи регіону (с. 125-127, 131-132). Таким чином, автор підходить до висновку, що цифрова трансформація соціально-економічної системи регіону повинна бути головним пріоритетним розвитком держави, що без сумніву впливає на економічний розвиток та підвищення конкурентоспроможності регіонів. Отже, основними шляхами цифрової трансформації соціально-економічної системи регіону є такі: Інтернет речей, роботизація, хмарні технології, наскрізна автоматизація управлінських процесів, без паперові технології, цифрове проектування та моделювання та ін. (с. 184).

2.7. Авторка дослідження конкретизувала зміст взаємодії суб'єктів підприємництва у соціально-економічній системі регіону при наявності рефлексивно-активного середовища (с. 206-216), що стає важливим чинником визначення сутності сучасного адаптивного управління ,яке виконує за допомоги впровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Тобто, адаптація підсистем управління підприємництва соціально-економічної системи регіону до впливів зовнішнього середовища в умовах цифровізації є доволі складним та багатогранним процесом, який потребує організаційних змін всередині системи управління та злагоджених дій з боку персоналу та керівництва. Крім того, адаптивний розвиток потребує надбання нових компетентностей персоналом, завдяки яким стає можливим перехід до більш глибокого занурення у інформаційно-комунікаційний простір завдяки цифровим трансформаціям (с. 252).

2.8. На основі заходів з удосконалення процесу планування ефективних взаємовідносин суб'єктів підприємництва регіону у ресурсному забезпеченні процесу саморозвитку території проведено доцільне моделювання та ідентифікація бізнес-процесів ланцюгів постачання ресурсів (с. 315-317, 320, 324). Таким чином, в роботі побудовано структуру ланцюгу ресурсного забезпечення регіонального та міжрегіонального відповідального

співробітництва на основі соціально-етичної концепції маркетингу, яка містить маркетинговий, виробничий, регіональний та секторальний рівні. Це дозволило досягти мети самозабезпечення та саморозвитку регіонів, що відображається у реалізації відтворювального підходу для формування взаємопов'язаних підсистем соціально-економічної системи регіону (с. 329).

2.9. Автором здійснено подальше удосконалення понятійно-категоріального апарату у дослідженні процесу розвитку соціально-економічної системи регіону, що є у цій роботі базисом теоретико-методологічних досліджень. І до цього автор звертається упродовж усього дослідження (с. 70, 75-76, 78, 98, 112, 134, 195-196, 215, 275, 303). У здобувачки ці поняття, на відміну від вже відомих визначень, розглянуті як сукупність базових інститутів та беруть активну участь в обґрунтуванні процесу саморозвитку соціально-економічної системи регіону.

2.10. Визначено зміни процесу формування векторів саморозвитку соціально-економічної системи українського регіону в умовах техноглобалізму із уточненням сутності надбання якості адаптивного управління в регіональній економічній системі (с. 153-154, 162-163, 175-182). Сучасні умови господарювання під впливом глобалізаційних змін формують нову парадигму технологічного розвитку у світі. Дана парадигма заснована на постулатах Індустрії 4.0, а саме - Інтернету речей, обробці Великих даних, використанні штучного інтелекту, цифровізації та роботизації, тощо. Дані зміни формують нову систему господарювання, яка характеризується нелінійністю та швидким досягненням результату (с. 185).

2.11. На основі дослідження трансформаційних зрушень під впливом цифровізації та інтенсифікації науково-технологічного розвитку автором проаналізовані сучасні тенденції саморозвитку соціально-економічної системи регіону (с. 194-197). Таким чином, було визначено вплив інформаційно-комунікаційних технологій на управління бізнес-процесами, що у подальшому дозволило змінювати окремі елементи та самі процеси для

адаптації соціально-економічної системи регіону до вимог швидкозмінного оточуючого середовища.

2.12. Авторіві вдалося надати обґрунтовані пропозиції щодо інструментального забезпечення ресурсами регіону для поліпшення його бізнес-процесів на основі формування цифрових платформ (с. 331-341, 353-356, 358). Це відбулося також завдяки наведеній систематизації сфер застосування цифрових платформ та трансформаційних змін у цих сферах, що розглянуто як у традиційних, так і у платформних бізнес-процесах за допомогою групування ознак класифікації цифрових платформ за функціями, напрямками розвитку економіки спільного використання, типом бізнес-моделі, монетизацією, формою власності, базовим функціоналом, мультіаспектністю (с. 374).

3. Теоретична значущість і практична значимість наукових результатів

Отримані, сформовані та обґрунтовані у роботі результати, висновки та рекомендації сприяють вирішенню важливої проблеми науково-прикладного характеру, що полягає у розробленні методологічних й методичних засад та практичних рекомендацій щодо організації діяльності соціально-економічної системи регіону в умовах техноглобалізму.

Запропоновано автором: визначення закономірностей соціально-економічного розвитку регіону на основі аналізу існуючих теоретичних моделей взаємодії факторів придбання ресурсів, теоретико-методологічний підхід до формування концепції саморозвитку вітчизняного регіону на засадах формування потенціалу його ресурсного забезпечення, подальший розвиток понятійно-категоріального апарату у дослідженнях з регіональної економіки, удосконалено модель стрибкоподібного розвитку технологічних систем, визначення векторів розвитку регіонального підприємництва на засадах техноглобалізму, удосконалення управління бізнес-процесами

соціально-економічної системи регіону під впливом процесів цифрової трансформації багатьох сфер господарської діяльності у межах концепції «Індустрія 4.0» та «Суспільство 5.0», проведення адаптації підсистем управління суб'єктами підприємництва соціально-економічної системи регіону до впливів зовнішнього середовища в системі цифровізації, методичний підхід до систематизації видів економічної діяльності за певними групами та алгоритмом дій щодо перерозподілу ресурсів, формування науково обґрунтованих ланцюгів ресурсного забезпечення стабільності соціально-економічної системи регіону шляхом усунення інституціональних бар'єрів, методичний підхід до планування і формування ланцюгів ресурсного забезпечення соціально-економічної системи регіону із застосуванням SCOR-моделі, формування цифрової економіки шляхом визначення її функцій та передумов розвитку, необхідність трансформації та передумов існуючої моделі підвищення результативності соціально-економічної системи регіону шляхом запровадження у її склад використання якісних показників ефективності функціонування регіональної економічної системи.

Одержані в дисертації результати використовуються в начальному процесі Одеського Інституту Міжрегіональної академії управління персоналом.

4. Повнота відображення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором дисертації працях

Основні результати дослідження автора викладені у наукових працях, як нараховують 89 найменувань, загальним обсягом 99,17 друкованих аркушів. З яких 22 монографії та 33 статті у наукових фахових виданнях України, 10 – у наукових періодичних виданнях інших держав, з яких 6 включено у міжнародні наукометричні бази, 11 публікаціях за матеріалами наукових конференцій, 13 публікаціях в інших виданнях. Вступ, положення роботи, наукові і практичні результати, висновки розкриті повністю.

Кількість друкованих праць відповідає встановленим вимогам щодо публікацій основного змісту дисертації та наукових результатів, що відповідає вимогам написання дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Наукові результати, висновки, рекомендації і пропозиції, які сформульовані в дисертації, належать особисто автору та є його науковим надбанням. Особистий внесок дисертанта є достатнім. Реферат дисертації за змістом і структурою відображає основні положення і результати дисертаційної роботи та відповідає встановленим вимогам.

Структура дисертації Топалової І.А. відповідає вимогам і є послідовною. Спільне подання матеріалу дослідження є логічним, послідовним та зв'язаним єдиною цільовою спрямованістю. Дисертація виконана лаконічною, термінологічною мовою, відповідає сучасним нормам і зрозуміла експертам та рецензентам.

5. Зміст дисертації, її завершеність в цілому, зауваження щодо її оформлення

Дисертаційна робота Топалової І.А. складається з п'яти основних розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел з 568 найменувань та додатків з 10 найменувань. Робота викладена коректною та зрозумілою українською науковою мовою.

У даному дослідженні не використано/запозичено матеріали кандидатської дисертації здобувача.

6. Ідентичність змісту реферату і основних положень дисертації

Текст реферату дисертації є логічним і виваженим. Реферат розкриває зміст та основні положення проведеного дослідження. Назва дисертації та зміст реферату відповідають темі дисертаційного дослідження.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Вважаючи, що в дисертаційній роботі Топалової І.А. в цілому викладено теоретико-методологічне та методичне забезпечення сучасного формування ресурсного забезпечення саморозвитку соціально-економічної системи регіону в умовах техноглобалізму, необхідно висловити слідуючи зауваження:

7.1. Аналізуючи основні закономірності соціально-економічного розвитку регіонів в контексті їх ресурсного забезпечення (у п. 1.1 на с. 49-52), автор приходять до висновку що вони пов'язані зі структурними змінами, беручи до уваги виробничу, інституціональну й соціальну складові, залишаючи поза уваги необхідність розглядати організаційні перетворення відносно адаптації регіональних економічних систем до сучасного інноваційного середовища.

7.2. У складі підсистем соціально-економічної системи регіону, яка наведена на рисунку 1.4 (с. 62) відсутня демографічна підсистема, розгляд якої дуже важливий у цей військовий час.

7.3. В моделі стрибкоподібного розвитку технологій, яка показана на рисунку 2.1 (с. 125) доцільне було б розглянути також: (1) альтернативні технології, (2) за більшою кількістю стадій, (3) особливі переваги кожної.

7.4. Для наочного зображення процесу координації інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні бізнес-процесами в соціально-економічній системі регіону бажано було б надати у підрозділі 3.1 схему взаємодії конкретних бізнес-процесів.

7.5. На рисунку 3.17 (с. 236), де наведено значення оптової та роздрібною торгівлі у суспільному виробництві регіону бажано бачити зворотні зв'язки, які підвищують стійкість запропонованих заходів. Це зауваження може торкатися інших схем у роботі.

7.6. У концептуальній схемі організаційно-економічного механізму формування ланцюгів ресурсного забезпечення соціально-економічної системи регіону (рис. 4.12, с. 314) цілковито позначити де відбуваються

проміжні та заключний розрахунки економічної ефективності запропонованих заходів.

7.7. Принципи функціонування цифрової платформи у е-середовищі (рис. 5.4, с. 354), на мій погляд, доцільно було б розширити, враховуючи новизну поданої здобувачем інформації, та пристосувати до регіонального рівня.

В цілому, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку від ознайомлення з дисертаційним дослідженням Топалової І.А., яке є завершеним, має наукову і практичну цінність, відбиває вирішення важливої для української економіки задачі – вдосконалення процесу формування ресурсного забезпечення саморозвитку соціально-економічної системи регіону в умовах техноглобалізму.

8. Загальний висновок

Дисертація Топалової Ірини Анатоліївни на тему: «Теоретико-методологічні засади формування ресурсного забезпечення саморозвитку соціально-економічної системи регіону в умовах техноглобалізму» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему обґрунтування теоретико-методологічних засад формування ресурсного забезпечення саморозвитку соціально-економічної системи регіону в умовах техноглобалізму.

Сформульовані в дисертаційній роботі наукові результати, висновки та пропозиції належать особисто автору і є його науковим досягненням.

Дисертація відповідає вимогам пунктів 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197.

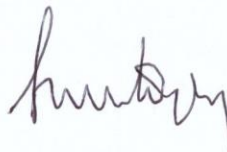
Реферат повністю і змістовно відображає дисертаційну роботу.

Одержані наукові результати опубліковано у відкритому доступі у фахових виданнях та виданнях у міжнародних наукометричних базах.

Авторка дисертаційного дослідження Топалова Ірина Анатоліївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор
професор кафедри міжнародного
маркетингу Університету імені
Альфреда Нобеля**

В.І. Дубницький

